

ФОРМУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ У МАГІСТРІВ ОСВІТНІХ, ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК

Розкрито необхідність проведення дослідження з проблеми формування педагогічної майстерності та її компонентів у магістрів освітніх, педагогічних наук.

Здійснено теоретичне обґрунтування проблеми; проаналізовано внесок науковців у дослідження педагогічної майстерності та розкрито розуміння понять «педагогічна майстерність», «педагогічна майстерність викладача вищої школи». Педагогічну майстерність викладача розглядаємо як складне, багатовекторне утворення, що являє собою комплекс компетентностей та якостей особистості викладача.

Здійснено відбір та структурування змісту навчальної компоненти «Педагогічна майстерність викладача вищої школи», що спрямована на формування компетентності педагогічної майстерності у магістрів освітніх, педагогічних наук.

Розглянуто педагогічні технології формування педагогічної майстерності, педагогічної культури та педагогічної техніки магістрів освітніх, педагогічних наук, серед яких – кейс-технологія, інтерактивні технології, тренінгові технології, технології дистанційного навчання, Інтернет-технології, інформаційно-комунікаційні та ін.

Наголошено на важливості практичних занять та тренінгів, орієнтованих на формування педагогічної майстерності, а також її компонентів, серед яких – уміння аналізувати професійну діяльність викладача; визначати основні компоненти педагогічної майстерності; володіти основними елементами педагогічної техніки; володіти технікою мовлення та контактної взаємодії; володіти лекторською майстерністю тощо.

Представлено результати дослідження формування педагогічної майстерності, використовуючи спостереження, опитування, бесіди, порівняння та узагальнення для виявлення актуальних шляхів формування педагогічної майстерності у магістрів освітніх, педагогічних наук.

Доведено актуальність дослідження формування педагогічної майстерності магістрів освітніх, педагогічних наук шляхом забезпечення чіткої організації освітнього процесу в магістратурі з використанням кращих традицій вітчизняного та зарубіжного досвіду, сучасних педагогічних технологій та освітніх інновацій.

Ключові слова: педагогічна майстерність, формування педагогічної майстерності, магістр освітніх, педагогічних наук, педагогічна культура, педагогічна техніка.

В умовах реформування вищої вітчизняної освіти змінюються вимоги до сучасного викладача закладу вищої освіти (ЗВО). Як свідчать дослідження та спостереження, на часі – компетентний викладач з інноваційним мисленням, з високим рівнем інтелекту, комунікацій, мобільності, здатний швидко адаптуватись до змін.

Процес професійної підготовки магістрів освітніх, педагогічних наук спрямований на забезпечення якісної підготовки конкурентоспроможних викладачів, з високим рівнем компетентності, розвиненими професійно важливими та особистісними якостями.

Встановлено, що, незважаючи на вагомий внесок науковців у дослідження педагогічної майстерності, питання формування педагогічної майстерності магістрів освітніх, педагогічних наук у ЗВО потребує подальшого дослідження та впровадження ефективних освітніх інновацій відповідно до освітньо-професійної програми, з огляду на вимоги з боку суспільства, стейкхолдерів та здобувачів освіти.

Вимоги до сформованості фахових компетентностей магістрів освітніх, педагогічних наук у закладах вищої освіти стали предметом дослідження і зумовили вивчення педагогічного досвіду, дослідження сучасних тенденцій, пошук та упровадження ефективних форм та педагогічних технологій з метою забезпечення якісного освітнього процесу у магістратурі.

Педагогічна майстерність викладача є предметом досліджень вітчизняних і зарубіжних учених (С. С. Вітвицька, І. В. Зайченко, І. А. Зязюн, Л. Г. Кайдалова, А. А. Каленський, А. С. Макаренко, М. Отич, В. О. Сухомлинський, В. М. Теслюк та ін.) [1–8].

Відомий вітчизняний учений І. А. Зязюн розглядає педагогічну майстерність як комплекс властивостей особистості, що забезпечує самоорганізацію високого рівня професійної діяльності на рефлексивній основі в різних аспектах: як найвищий рівень педагогічної діяльності (характеризує якість результату) та як вия творчої активності особистості педагога (характеризує психологічний механізм успішної діяльності) [4].

Зокрема, педагогічну майстерність С. С. Вітвицька розглядає як комплекс властивостей особистості викладача, що забезпечує самоорганізацію високого рівня професійної діяльності на рефлексивній основі [2].

К. М. Буравльова, досліджуючи умови та чинники формування педагогічної майстерності викладача вищої школи, наголошує, що характерним є осмислення педагогічної професії як життєвої місії, високий рівень професіоналізму діяльності і професіоналізму особистості, перехід до креативного рівня професійної діяльності; формування індивідуального стилю діяльності; здатність виконувати роль наставника та передавати досвід іншим і т. ін. [1].

Узагальнення вищезазначених наукових понять дає змогу сформулювати розуміння педагогічної майстерності як складне, багатовекторне утворення, що являє собою комплекс компетентностей та якостей особистості викладача.

Метою статті є висвітлення теоретичних засад та обґрунтування ефективних освітніх інновацій у формуванні педагогічної майстерності та її компонентів.

Методологія та методи дослідження: аналіз і узагальнення наукових праць з досліджуваної проблеми з метою розкриття основних дефініцій та стану розробленості досліджуваного питання; спостереження, опитування, бесіди, порівняння та узагальнення для виявлення актуальних шляхів формування педагогічної майстерності у магістрів освітніх, педагогічних наук та дослідження перспективних форм, методів та педагогічних технологій з метою їх реалізації у процесі професійної підготовки.

Нормативним підґрунтям для професійної підготовки, у т. ч. формування загальних, інтегральної та фахових компетентностей, є освітньо-професійна програма «Педагогіка вищої школи» другого магістерського рівня вищої освіти зі спеціальності 011 «Освітні, педагогічні науки» галузі знань 01 Освіта/Педагогіка, за якою здобувачі отримують освітню кваліфікацію магістра освітніх, педагогічних наук та кваліфікацію викладача університетів та вищих навчальних закладів.

Посилаючись на програмні компетентності та програмні результати навчання, регламентовані освітньо-професійною програмою «Педагогіка вищої школи» зі спеціальності 011 «Освітні, педагогічні науки», науково обґрунтовано, розроблено компоненти освітньо-професійної програми.

Звертаємо увагу, що до сучасного викладача в умовах інноваційних тенденцій розвитку освіти висувуються такі важливі вимоги: знання предмета, вміння виступати експертом із галузі знань, яку він викладає, дослідником, радником, організатором і виконавцем навчального процесу, представником ЗВО перед громадою та установами; фасилітатором навчальної та дослідницької діяльності студентів, членом команди з розробки принципово нових курсів і дисциплін; розробником навчальних проєктів, менеджером; наставником, тьютором, спікером.

У контексті нашого дослідження попередньо було здійснено відбір та структурування змісту навчальної компоненти «Педагогічна майстерність викладача вищої школи», що спрямована на формування компетентності педагогічної майстерності, що розпочинається з визначення системи знань, вивчення педагогічної діяльності та майстерності викладача, зокрема: з особливостей педагогічної діяльності та функцій викладача закладу вищої освіти, розкриття структури та компонентів педагогічної майстерності, використовуючи новітні знання, ідеї, підходи, кращі наукові здобутки вітчизняних та зарубіжних науковців.

Велике значення у підготовці магістрів освітніх, педагогічних наук мають практичні заняття, орієнтовані на формування педагогічної майстерності, а також її компонентів, серед яких виокремлено: вміння аналізувати професійну діяльність викладача; визначати основні компоненти педагогічної майстерності; розвивати професійні компетенції та планувати творчу діяльність викладача; володіти основними елементами педагогічної техніки; володіти технікою мовлення та контактної взаємодії; вибирати оптимальний стиль взаємин із студентами; володіти мовленнєвою культурою; проявляти педагогічний такт на різних етапах заняття; володіти засобами побудови власного іміджу; визначати напрями, складати програму самоосвіти та самовдосконалення педагогічної майстерності.

Формування компонентів педагогічної майстерності забезпечується під час тренінгів з тем: «Самопрезентація», «Лекторська майстерність викладача», «Комунікативна майстерність викладача», «Творчість викладача», «Ефективні комунікації», «Професійно важливі якості викладача», «Розвиток емоційного інтелекту», «Розвиток творчості викладача», «Мовленнєва техніка викладача», «Формування психологічного клімату у колективі», «Розвиток лідерського потенціалу викладача» та ін., які є ефективною формою, спрямованою на професійне становлення, розвиток компетентностей і якостей викладача.

На особливу увагу заслуговують тренінги, на яких передбачено розгляд прикладів та відпрацювання внутрішньої та зовнішньої технік викладача, вербальні (мовні) та невербальні (міміка, пантоміміка, візуальний контакт, тактильна комунікація), що сприяли успішному формуванню педагогічної майстерності та її компонентів.

Наголошуємо, що у контексті формування компонентів педагогічної майстерності велике значення має культура і техніка педагогічного спілкування викладача; технічні показники виразного мовлення: дихання, голос, дикція (вимова), інтонація (тон), темп. До ефективних заходів слід віднести тренінгові програми, які сприяли розвитку внутрішньої техніки викладача, вмінню володіти собою, насамперед психологічне налаштування, емоційна саморегуляція, аутогенне тренування; самоволодіння; саморегуляція, самопрезентація, витримка. Магістранти брали активну участь у виконанні інтерактивних завдань та вправ, демонструючи зацікавленість та позитивний настрій, здатність до рефлексії.

Загалом, педагогічна культура викладача є невід'ємною складовою частиною педагогічної майстерності та інтегральною характеристикою особистості викладача. Під час проведення занять було акцентовано увагу на сутності та структурі педагогічної культури, духовності сучасного викладача, культурі педагогічного спілкування та розвитку педагогічного такту. Враховано індивідуальні особливості магістрантів з метою відпрацювання за індивідуальною траєкторією складників педагогічної майстерності.

Слід відзначити, що особливий інтерес у магістрантів викликає тема «Імідж викладача», де розглядаються складники іміджу, соціально-психологічний портрет викладача: авторитет, репутація, престиж, імідж, статус. Велике значення мають принципи та технології утворення позитивного іміджу, які супроводжуються

засобами унаочнення, педагогічними кінофрагментами, ресурсами мережі Інтернет. Під час тренінгу «Імідж викладача» було відпрацьовано механізми формування особистісного іміджу викладача.

Значну увагу приділено самоосвіті та самовдосконаленню викладача, виокремлено напрями педагогічного вдосконалення та самовдосконалення викладача. Спираючись на напрацювання науковців, власний багаторічний досвід, виокремлено такі найбільш поширені форми самоосвіти, як: друга вища освіта, перекваліфікація, участь у тренінгах, інформальна освіта тощо. Все це спонукає до формування відповідального ставлення та усвідомлення постійного професійного саморозвитку та самовдосконалення.

Вдалими для формування педагогічної майстерності є залучення магістрів до науково-педагогічної дискусії з обговоренням проблемних питань зі слухачами циклів підвищення кваліфікації викладачів Інституту підвищення кваліфікації спеціалістів фармації Національного фармацевтичного університету. Також показовим є те, що до обговорення залучаємо здобувачів під час диспутів, круглих столів, тематичних семінарів, індивідуальних консультацій тощо.

Важливим мотиваційним засобом у формуванні педагогічної майстерності магістрів освітніх, педагогічних наук є педагогічні технології, а саме кейс-технологія, інтерактивні технології, тренінгові технології, технології дистанційного навчання, Інтернет-технології, інформаційно-комунікаційні та ін., що спрямовані як на опанування нових знань та компетентностей, так і на збагачення знань та практичного досвіду, розвиток особистісних якостей.

Магістранти беруть активну участь у роботі Студії педагогічної майстерності, де працюють з досвідченими викладачами над мовленнєвою культурою, педагогічною технікою, риторикою, відпрацюванням власного мовленнєвого стилю; розкриттям творчого потенціалу, виробленням власного стилю, роботою над іміджем та ін.

Ще одним важливим аспектом у формуванні педагогічної майстерності є педагогічна рефлексія, що спонукає до самоаналізу, самоспостереження, адекватної самооцінки рівня педагогічної майстерності та готовності до професійної діяльності, корекція (у разі потреби) відповідної підготовки на основі оцінки, зробленої викладачами. Магістранти здійснюють самооцінку власної готовності до реалізації педагогічної майстерності і вносять корективу у разі незадоволення власним рівнем сформованості.

На завершальному етапі формування педагогічної майстерності було проведено опитування 98 здобувачів ступеня магістра освітніх, педагогічних наук у Національному фармацевтичному університеті протягом 2017–2020 рр., під час якого обговорювались питання формування педагогічної майстерності та її компонентів.

Проведене опитування дозволило з'ясувати, що 87,8 % респондентів вважають педагогічну майстерність професійно важливою якісною характеристикою викладача, вчителя, педагога, від якої залежить не тільки успішність у навчанні здобувачів освіти, а й професійне становлення та розвиток особистості, любов до педагогічної праці, мотивація до навчання та самоосвіти. Аналіз результатів опитування показав, що 77,5 % цілком задоволені процесом формування педагогічної майстерності, а 22,5 % мають власні пропозиції та доповнення щодо удосконалення форм і методів навчання у магістратурі. Серед опитуваних 57,3 % вмотивовані до результативної педагогічної діяльності та впровадження сучасних інновацій в освітній процес, 42,7 % – не визначились. Окремі магістранти наголосили, що їм бракує риторичних умінь, лекторської майстерності, комунікативної компетентності, педагогічної техніки, умінь тримати аудиторію, навичок психотехніки та педагогічного спілкування.

Висновки. Варто зазначити, що професійна підготовка магістрів освітніх, педагогічних наук ґрунтується на наукових знаннях про цілі та особливості організації освітнього процесу у вищій школі; на особливостях та знаннях про моделювання освітньої та професійної підготовки фахівця; опануванні теорії і практики вищої освіти України; на формуванні педагогічної майстерності, комунікативної компетентності та оволодінні професійною етикою фахівця.

Проведене дослідження підтвердило, що задовольнити високий рівень сформованості педагогічної майстерності магістрів освітніх, педагогічних наук можливо шляхом забезпечення чіткої організації освітнього процесу в магістратурі з використанням кращих традицій вітчизняного та зарубіжного досвіду, сучасних педагогічних технологій та освітніх інновацій, з огляду на вимоги з боку держави, стейкхолдерів та користувачів освітніх послуг.

Перспективи подальших досліджень полягають у науковому пошуку та реалізації освітніх інновацій у підготовці магістрів освітніх, педагогічних наук з урахуванням кращого вітчизняного та зарубіжного досвіду.

Використана література:

1. Буравльова К. М. Формування педагогічної майстерності викладача вищої школи. *Духовність особистості*. 2015. Вип. 4. С. 5–10.
2. Вітвицька С. С. Теоретичні і методичні засади педагогічної підготовки магістрів в умовах ступеневої освіти : автореф. дис. на здобуття наукового ступеня докт. пед. наук : 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти». Житомир, 2011. 40 с.
3. Зайченко І. В., Теслюк В. М., Каленський А. А. Основи педагогічної майстерності та етика викладача вищої школи : підручник. Київ : Видавництво Ліра-К, 2017. 484 с.
4. Зязюн І. А. Педагогічна майстерність. 2-ге видання доповнене і перероблене. Київ : Вища школа, 2004. 422 с.

5. Кайдалова Л. Г. Педагогічна майстерність викладача. Харків : Вид-во НФаУ, 2009. 140 с.
6. Лутаєва Т. В., Кайдалова Л. Г. Педагогічна культура : навчальний посібник. Харків : НФаУ, 2013. 156 с.
7. Мирончук Н. М. Особливості змісту підготовки магістрів спеціальності 011 «Освітні, педагогічні науки» («Педагогіка вищої школи») в Україні. *Scientific Letters of Academic Society of Michal Baludansky*. 2018. No. 3. Volume 6. Pp. 99–103.
8. Отич О. М. Основи педагогічної майстерності викладача професійної школи : підручник. Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2014. 208 с.

References:

1. Buravlova K. M. (2015) Formuvannja pedagogichnoi maisternosti vykladacha vyshchoi shkolu [Formation of pedagogical skills of a teacher of a higher school]. *Dykhovnist osobystosti*, 4, 5–10 [in Ukrainian]
2. Vitvitska S. S. (2011) Teoretichni i metodychni zasady pedagogichnoi pidgotovky magistriv v umovakh stupenevoi osvity [Theoretical and methodological foundations of pedagogical training of masters in the conditions of level education]. Extended abstract of Candidates' thesis, Zhytomyr [in Ukrainian]
3. Zaichenko I. V., Tesluk V. M., Kalenskii A. A. (2017) Osnovu pedagogichnoi maisternosti ta etyka vykladacha vyshchoi shkolu. [Fundamentals of pedagogical skills and ethics of a teacher at a higher school]. Kyiv: Lira-K [in Ukrainian]
4. Ziaziun I. A. (2004) Pedagogichna maisternist [Pedagogical skills]. Kyiv: Vushcha shkola [in Ukrainian]
5. Kaidalova L. G. (2009) Pedagogichna maisternist vykladacha [Teacher's pedagogical skills]. Kharkiv: NFaU [in Ukrainian]
6. Lutaieva T. V., Kaidalova L. G. (2013) Pedagogichna kultura [Pedagogical culture]. Kharkiv. NFaU [in Ukrainian]
7. Myronchuk N. N. (2018) Osoblyvosti zmistu pidgotovku magistriv spezialnosti 011 osviti, pedagogichni nauky (Pedagogika vushchoi shkolu) v Ukraini [Aspects of the content of master's training in specialty 011 «Educational, Pedagogical Sciences» («Pedagogy of Higher Education») in Ukraine]. *Scientific Letters of Academic Society of Michal Baludansky* [in Ukrainian]
8. Otych A. N. (2014) Osnovu pedagogichnoi maisternosti vykladacha profesiinoji shkolu [Aspects of teacher's pedagogical skills of a professional school] : Kirovograd: Imex-LTD [in Ukrainian]

Kaidalova L. G. Development of pedagogical skills of masters of educational and pedagogical sciences

This article reveals the necessity to conduct research on the problem of formation of pedagogical skills and its components among masters of educational and pedagogical sciences.

Theoretical justification of the problem was implemented; scientists' contribution to the research of pedagogical skills was analysed and the concepts' understanding of «pedagogical skills» and «pedagogical skills of higher school teachers» was revealed. Teacher's pedagogical skills are considered as a complex, multi-vector education, which is a set of competencies and qualities of the teacher's personality.

It was completed the selection and structuring of the content of the educational component «Pedagogical skills of a higher school teacher», aimed at forming the competence of pedagogical skills of masters of educational and pedagogical sciences.

The article considers the pedagogical technologies of formation of pedagogical skills, pedagogical culture and pedagogical technique of masters of educational and pedagogical sciences, including: case technology, interactive technologies, training technologies, distance learning technologies, Internet technologies, information and communication technologies, etc.

It was emphasized on the importance of practical classes and training focused on the formation of pedagogical skills and its components, including the ability to analyze the professional activity of a teacher; to identify the main components of pedagogical skills; to master the main elements of pedagogical techniques: such as speech culture and contact interaction; to master the lecturer's skills etc.

The results of the study on the formation of pedagogical skills are presented, using observations, surveys, conversations, comparisons and summaries to identify important ways of formation of pedagogical skills of masters of educational and pedagogical sciences.

It was proved the relevance of the study of the formation of pedagogical skills of masters of educational and pedagogical sciences by providing a clear organization of the educational process in the Master's programme using the best traditions of domestic and foreign experience, modern pedagogical technologies and educational innovations.

Key words: pedagogical skills, formation of pedagogical skills, master of educational and pedagogical sciences, pedagogical culture, pedagogical technique.